Dodatek tygodniowy

przy Gazecie Lwowskiej.

Nro. 50. Dnia 1. Października 1853.

Nowe władze i ich zakres działania,

czyli:

przewodnik, do których urzędów w sprawach naszych udawać się mamy.

Według najnowszego statutu organizacyjnego ułożył

C. Mally.

(Ciąg dalszy Ob. Nr. 46, 47, 48 i 49 Dodat. tyg.).

IX.

Najwyższy trybunał sądowy i kassacyjny.

Najwyższy trybunał sądowy i kasacyjny jest dla całego cesarstwa najwyższą władzą sądową i składa się z pierwszego i z drugiego prezydenta, pięciu prezydentów Senatu, z 48 radzców i z potrzebnej liczby urzędników pomocniczych i kancelaryjnych. Jestto ostatnia instancya we wszystkich sprawach prawnych; przeciw jego decyzyi rekurs niema miejsca. Zakres jego działania jest jednak w tym względzie ograniczony, że nie wszystkie, ale tylko pewne sprawy sądowe, których decyzya w pierwszej instancyi przydzieloną została sądom krajowym, należą w ostatniej instancyi do stanowczej decyzyi najwyższego trybunału sądowego i kasacyjnego.

Postępowanie w najwyższym trybunale sądowym i kasacyjnym jest tylko pisemne: z wyjątkiem pewnych wypadków karnych i skarg restytucyjnych.

Kwestya sporna przedkłada się Senatowi złożonemu z trzech lub pięciu radzców, którzy decydują większością głosów.

Równie jak podrzędne władze sądowe, tak też i najwyższy trybunał sądowy i kasacyjny niema udziału w prawodawstwie; to bowiem należy wyłącznie do ministerstwa sprawiedliwości; jednak przysłuża najwyższemu trybunałowi prawo przedkładać ministrowi sprawiedliwości propozycye do wydawania ustaw nowych albo zmodyfikowania istniejących.

O właściwym zakresie działania tej najwyższej władzy sądowej należy tu jeszcze przytoczyć:

a) że decyduje we wszystkich wypadkach prawa cywilnego w sprawach spornych i czysto prawnych, przeciw którym założono rekurs od wyroku wyższego sądu krajowego;

b) w postępowaniu karnem niewydaje najwyższy trybunał nowego wyroku przeciw wyrokowi wyższego sądu krajowego, ale albo potwierdza, albo znosi (kasuje) wyrok dawniejszy.

c) w wypadkach delegacyjnych należy do niego decyzya delegacyjna; mianowicie gdy decyzya kwestyi prawnej należąca do pewnego sądu krajowego, delegowaną być ma innemu sądowi krajowemu. Toż samo

d) w wypadkach kompetencyjnych, mianowicie gdy wyższy sąd krajowy zostaje w wątpliwości czyli do niego należy decyzya pewnej sprawy.

Do najwyższego trybunału sądowego należy nakoniec decyzya względem przestępstw służbowych swoich radzców, równie jak i radzców przy wyższych sądach krajowych, wszystkich prezydentów sądów krajowych i handlowych i wszystkich prezydentów senatu.

Przy najwyższym trybunale sądowym i kasacyjnym umieszczeni są jeneralni prokuratorowie z potrzebną liczbą zastępców, którzy są niezawiśli od najwyższego trybunału sądowego.

X.

Jeneralne dyrektoryum rachunkowości.

Jeneralne dyrektoryum rachunkowości jest najwyższą władzą kontrolującą w całej monarchyi; składa się z prezydenta, wice-prezydenta, kilku radzców nadwornych i radzców komisyi nadwornej i z podrzędnych urzędników.

Ta władza dyryguje rachunkowością całej monarchyi, wypracowuje roczne wykazy wszystkich rachunków państwa i wydaje przegląd dochodów i wydatków państwa.

Z tą najwyższą władzą kontroli połączony jest Centralny departament rachunkowy, do którego nadchodzą rezultaty wszystkich dochodów i wydatków państwa, główne obrachunki wszystkich dochodów skarbowych i bilanse wszystkich kas.

Podrzędne władze są następujące:

Centralna nadworna buchhalterya kredytu państwa;

Główna buchhalterya kameralna;

Buchhalterya dworu;

Nadworna buchhalterya dochodów skarbowych i dóbr koronnych;

Nadworna buchhalterya mennictwa i górnictwa;

Nadworna buchhalterya dochodów z tytoniu i stęplów;

Nadworna buchhalterya poczt i kolei żelaznych;

Nadworna buchhalterya loteryi;

Nadworna buchhalterya wojenna;

Buchhalterya funduszów politycznych;

Nadworna buchhalterya siedmiogrodzko-węgierska; nakoniec

Buchhalterye krajowe, czyli takzwane prowincyalne buchhalterye państwa.

Te ostatnie istnieją przy namiestnictwach w Wiedniu, Lincu, Gracu, Lublanie, Tryeście, Insbruku, Pradze, Bernie, we Lwowie, Zara, Zagrabiu, Temeswarze, Budzie, Hermansztadzie, Medyolanie i Wenecyi (dwie ostatnie z nazwą: Centralne buchhalterye państwa.)

Oprócz tego mają większe fabryki państwa i inne ważne instytuta publiczne własne buchhalterye, które zostają pod bezpośrednim zwierzchnictwem jeneralnego dyrektoryum rachunkowości. Do rzędu tych należą także buchhalterye montanistyczne dla ważniejszych kopalni i rachunkowa kancelarya dyrekcyi fabryk tytoniu.

Część trzecia.

Władze krajowe.

A) Ogólny podział administracyjny i terytoryalny.

Administracya każdego kraju koronnego zosobna dzieli się w ogóle na polityczną, sądową, finansową i wojskową gałęź administracyjną.

a) Polityczna gałęź administracyjna.

Na czele politycznej administracyi krajowej znajduje się w każdym kraju koronnym monarchyi Namiestnik albo prezydent krajowy, a odnośne władze są namiestnictwo albo rządy krajowe. *)

Namiestnictwa znajdują się w tych krajach koronnych, które tak są obszerne i tak ważne, że w nich musiano zaprowadzić władze obwodowe jako zajmujące środek między politycznym rządem krajowym a urzędami okręgowemi.

Namiestnicy i Namiestnictwa istnieją przeto:

w Wiedniu	dla kraju koronnego	niższej Austryi;
„ Linzu	„ „	wyższej Austryi;
„ Innspruku	„ „	Tyrolu i Vorarlbergu;
„ Gracu	„ „	Styryi;
„ Tryeście	„ „	terytoryum miasta Tryestu, dla Istryi, Gorycyi i Gradyski,
„ Zarze	„ „	Dalmacyi,
„ Zagrabiu	„ „	Kroacyi i Slawonii;
„ Pradze	„ „	Czech;
„ Bernie	„ „	Morawii;
we Lwowie	„ „	Galicyi;

w Temeswarze dla województwa serbskiego i dla temeskiego Banatu;

w Hermansztadzie dla kraju koronnego Siedmiogrodu.

Rządy zaś krajowe istnieją w tych krajach koronnych monarchyi, gdzie w podziale terytoryalnym niebyło potrzeby zaprowadzać urzędów obwodowych jako władz pośredniczych,

*) W Węgrzech dzieli się namiestnictwo na pięć oddziałów. Na czele każdego z tych oddziałów stoi wiceprezydent Namiestnictwa jako szef oddziału. Wszystkie te pięć oddziałów stanowią c. k. węgierskie namiestnictwo z Namiestnikiem (wojskowym i cywilnym gubernatorem) na czele.

Prezydenci krajowi i rządy krajowe istnieją przeto:
w Klagenfurcie dla kraju koronnego Karyntyi;
„ Lublanie „ „ „ Krainy;
„ Opawie „ „ „ Szląska;
„ Salzburgu „ „ „ Salzburga;
„ Czerniowcach „ „ „ Bukowiny;
„ Krakowie dla zachodniej Galicyi i dla obwodu krakowskiego.

Ze względu na podział terytoryalny podzielone są większe kraje koronne, mianowicie te, gdzie istnieją namiestnictwa, jeszcze na obwody, a obwody na okręgi; mniejsze zaś kraje koronne tylko na okręgi. Polityczne urzęda okręgowe są zarazem także sądami okręgowemi, a objętość okręgu politycznego jest zarazem objętością okręgowego sądu.

(Ciąg dalszy nastąpi.)

Wydatek z gorzelni i browarów w Galicyi, w Krakowskiem i na Bukowinie w miesiącu lipcu 1853 w porównaniu z tym samym miesiącem w przeszłym roku.

(Obacz Nr. 45 Dod. tygod.)

Nr.	Okręgi kameralne	Wódka: Licz. gorz. w lipcu 1853	Ilość wiader zacieru w lipcu 1853	Licz. gorz. w lipcu 1852	Ilość wiader zacieru w lipcu 1852	Zestawienie w lipcu 1853: Zajętych gorzelni więc.	Zajętych gorzelni mniej	Wydanych wiader zacieru więcej	Wydanych wiader zacieru mniej	Piwo: Licz. bro. w lipcu 1853	Wywarzono wiader piwa w lipcu 1853	Licz. bro. w lipcu 1852	Wywarzono wiader piwa w lipcu 1852	Zestawienie w lipcu 1853: Zajętych browarów więc.	Zajętych browarów mniej	Wydanych wiader piwa więcej	Wydanych wiader piwa mniej
1	Bocnnia	—	—	—	—	—	—	—	—	18	2277^{4}/..	16	3022	2	—	—	744^{36}/
2	Brody	2	6098	8	15680^{20}/..	—	6	—	$95,82^{20}$/..	18	2204^{20}/..	19	2530^{35}/..	—	1	—	326^{15}/
3	Brzeżany	2	980	7	6305^{20}/..	—	5	—	5325^{20}/..	10	1191^{30}/..	9	1417^{35}/..	1	—	—	226^{5}/..
4	Czerniowce	25	13859	36	37009^{20}/..	—	11	—	23150^{20}/..	15	3154^{38}/..	17	3247^{24}/..	—	2	—	92^{25}/..
5	Jasło	—	—	—	—	—	—	—	—	11	424^{18}/..	15	596^{24}/..	—	4	—	172^{6}/..
6	Kołomyja	41	4635^{20}/..	36	4289	5	—	346^{20}/..	—	8	672^{2}/..	6	811^{8}/..	2	—	—	139^{6}/..
7	Kraków	—	—	—	—	—	—	—	—	6	553^{34}/..	7	590^{38}/..	—	1	—	37^{4}/..
8	Lwów	—	—	—	—	—	—	—	—	9	2670^{29}/..	7	2756^{7}/..	2	—	—	85^{18}/..
9	Nowy Sącz	—	—	—	—	—	—	—	—	12	808^{38}/..	12	641^{20}/..	—	—	167^{18}/..	—
10	Przemyśl	—	—	—	—	—	—	—	—	14	1793^{5}/..	19	2139^{20}/..	—	5	—	346^{15}/..
11	Rzeszów	—	—	—	—	—	—	—	—	25	2413	24	2043^{18}/..	1	—	369^{22}/.	—
12	Sambor	—	—	—	—	—	—	—	—	5	927^{8}/..	8	1369^{18}/..	—	3	—	442^{10}/..
13	Sanok	—	—	1	186	—	1	—	186	9	428^{18}/..	12	665^{38}/..	—	3	—	237^{20}/..
14	Stanisławów	26	19610^{20}/:	35	27993^{20}/:	—	9	—	8383	13	2228^{26}/..	14	2772^{24}/..	—	1	—	543^{38}/
15	Stryj	2	2850	6	10490	—	4	—	7640	9	1297^{28}/..	10	1894^{12}/..	—	1	—	596^{24}/..
16	Tarnopol	5	11,773	11	16278	—	6	—	4505	16	2429^{26}/..	18	2796^{14}/..	—	2	—	366^{28}/..
17	Tarnów	—	—	—	—	—	—	—	—	12	1230^{20}/..	14	1247^{25}/..	—	2	—	17^{5}/..
18	Wadowice	—	—	—	—	—	—	—	—	16	3997^{24}/..	16	3501^{28}..	—	—	495^{36}/..	—
19	Żółkiew	—	—	1	644	—	1	—	644	13	1436^{20}/..	12	1431^{28}/..	1	—	4^{32}/..	—
	Razem	103	59.806.	141	118876	—	38	—	59070	239	32140^{28}/..	255	$35,477^{16}$/:	—	16	—	3436^{28}/
	Doliczywszy do tego produkcyę w mieście Lwowie:									11	5585^{26}/..	10	3972^{36}/..	1	—	1612^{30}/	—
	w Krakowie:									9	3049^{20}/..	10	2343^{27}/..	—	1	705^{33}/..	—
	Suma:									20	$8635/^{6}$..	20	6316^{23}/..	—	—	2318^{23}/	—
	Ogólna suma:									259	40775^{34}/..	275	41793^{39}/..	—	16	—	1018^{5}/..

Zestawienie produkcyi zacieru w lipcu z miesiącem czerwcem r. 1853.

Obwód:		Wadowice	Bochnia	Tarnow	Sącz	Jasło	Sambor	Sanok	Rzeszow	Przemyśl	Żółkiew	Lwów	Stryj	Brody	Brzeżany	Stanisławów	Tarnopol	Kołomyja	Czerniowce	Kraków	Miasto Lwów	Miasto Kraków
W przecięciu zacierała każda gorzelnia wiader w	czerw.	1012	—	—	—	—	—	—	—	115	810	—	1572	1328	943	743	1830	99	820	—	—	—
	lipcu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1425	3049	490	754	2355	113	554	—	—	—
W porównaniu z czerw. zacierano w lipcu 1853	więcej	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	mniej	1012	—	—	—	—	—	—	—	115	810	—	5010	13825	3737	10093	19335	1126	23042	—	—	—
Pędziło w lipcu gorzelni	więcej	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	mniej	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	3	13	3	14	12	17	20	—	—	—

Gorzelni w całym kraju było mniej o 85 niż w czerwcu; jedna gorzelnia pędziła w czerwcu 734, w lipcu zaś tylko po $580\frac{1}{2}$ wiader. Ogólna produkcya w całym kraju w lipcu była mniejsza niż w czerwcu o 78104 wiader zacieru.

Zestawienie produkcyi piwa w lipcu z miesiącem czerwcem r. 1853.

Obwód:		Wadowice	Bochnia	Tarnow	Sącz	Jasło	Sambor	Sanok	Rzeszow	Przemyśl	Żółkiew	Lwów	Stryj	Brody	Brzeżany	Stanisławów	Tarnopol	Kołomyja	Czerniowce	Kraków	Miasto Lwów	Miasto Kraków
W przecięciu produkował każdy browar wiader w	czerw.	197	152	100	78	42	207	52	117	172	158	328	239	179	183	264	235	168	264	78	536	495
	lipcu	249	126	102	67	38	185	48	97	128	101	297	144	123	119	171	152	84	200	92	508	338
W porównaniu z czerw. warzono w lipcu	więcej	442	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	82
	mniej	—	607	372	132	41	526	148	518	1118	1090	282	858	1394	646	1463	2268	507	1079	70	307	—
Było w lipcu browarów	więcej	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3
	mniej	2	1	4	—	—	2	2	—	3	3	—	—	2	—	1	4	—	1	2	—	—

W całym kraju było w lipcu o 23 browarów mniej; jeden browar produkował w przecięciu $157\frac{1}{2}$, w czerwcu zaś 191 wiader. Ogólna produkcya w całym kraju w lipcu była mniejsza o 12905 wiader piwa.

Nauka ekonomii politycznej i jej przeciwnicy.

Przez T... z Gr..—

Jestto bez wątpienia nader pocieszającem zjawiskiem współczesnego życia, że nauki nie są już zawarte w szczupłem kółku uczonych — ale do pewnego stopnia stały się wspólnym udziałem wszystkich stanów. Szczęśliwy jednak ten wypadek jak każdy postęp, pociągnął za sobą i złe następstwa: teraz bardziej, jak kiedykolwiek do rozwiązania pytań naukowych biorą się ludzie nie usposobieni do tego ani gruntowną nauką ani też własnem doświadczeniem. Takiemu najściu niepowołanych naturalnie, najwięcej podpadły nauki polityczne. Stworzenie ideału nowego ustroju społecznego jest rzeczą nader ułudną; dla tych, którzy w przyzwoity sposób nie zgłębiali przedmiotu, wydaje się to bardzo łatwem. W samej rzeczy, jest-li co łatwiejszego jak tworzyć mamidła bez obowiązku doprowadzenia ich do skutku, bez odpowiedzialności, jeśli się one okażą niewykonalną a nawet szkodliwą chimerą. Dlatego-to nauki społeczne zawsze otoczone są zgorszeniem wielomówstwa i lekkomyślnych złudzeń wyobraźni, które powiększają jeszcze trudności przedmiotu i tak już nader zawiłego. Ekonomia polityczna z charakteru swego najwięcej narażona jest na walkę z tą przeszkodą. I inne wprawdzie nauki społeczne dotyczą prywatnych interesów, ale stosunki te nie są tak ogólne i nie tak dotkliwe, jak tamte, dotyczące powszedniego chleba, — dobrobytu materyalnego, stanowiącego przedmiot ekonomii politycznej. Przytem pojawy, któremi się zajmuje nasza nauka, są codzienne; z niezbędnej konieczności każde indiwiduum działa w ich sferze, widzi je każdy, przeraża się niemi, jak przeraża się zjawiskami otaczającej go przyrody i z tego-to powodu każdy o nich rozprawia według swego widzimi-się, podobnie jak rozprawia o grzmotach, których huk nad jego głową się rozlega, lub o świecących robaczkach, które własnemi depce nogami. Miejsce ścisłych i prawdziwych wiadomości zajmują fałszywe i zawikłane pojęcia; przesądy uważają się za pewne i sprawdzone zasady. W takiem położeniu rzeczy nie można się dziwić ani objawianym błędnym zdaniom w rozprawach ustnych, ani utworom literackim krawców i subjektów — ani też pismom czasowym, których redaktorowie czytać i pisać nie umieją; jak tego niedawno mieliśmy przykład przy pewnym procesie we Francyi. Tu także leży przyczyna tej okoliczności, że nauka nasza od chwili zjawienia się swego, na napady ze wszech stron narażoną była. Czując swą godność nie zwracała ona uwagi na nagany ciemnych, którzy ją niepoznali i dumnie postępowała pośród okrzyków nierozumu i prześladowań wykrytego sobkostwa. Nakoniec widoczne postępy zmusiły licznych jej wrogów zamilknąć. W samej rzeczy, któż teraz zaprzeczać będzie jej możebność, kiedy ona już jest, kiedy osobliwie część jej teoretyczna nabrała konsekwentności i prawdy, jakiemi żadna z nauk moralnych poszczycić się nie może. — Kiedy najwięksi myśliciele naszego wieku, pierwsi mistrze nauki widzieli w niej szczęśliwy nabytek rozumu ludzkiego jak w pojawach na pozór przypadkowych i przechodnich, umiała wykryć jedność, związek i prawa ogólne? Kto przedstawiane przez nią środki praktyczne dziś jeszcze uważać będzie za niewykonalne, kiedy po większej części wydają już one piękne w całym ucywilizowanym świecie owoce — kiedy właśnie to spełnianie się wymagań nauki wznieca silne oburzenie ze strony tej mianowicie klasy ludzi, których osobiste korzyści pod jej naciskiem ustąpić musiały miejsca interesom ogólnym? Kto przed 15tu laty mógł pomyśleć, że Anglia, która w przeciągu kilku wieków była państwem klasycznego merkantylizmu — służyć będzie za przykład przeciwnych zupełnie zasad handlowej polityki? Astronomia w niezmierzonej przestrzeni światów pierwej okiem rozumu odkrywa niebieskie planety, nim je dostrzegło materyalne oko; ekonomia polityczna przewiduje w przyszłości i ukazuje w życiu narodów wypadki, które wczoraj uważano jeszcze za niemożliwe, a które dziś się spełniają dokładnie. Ten widoczny tryumf nauki pociesza i krzepi prawdziwych jej przyjaciół i jest najlepszą nagrodą za okazywaną im tak długo przez wrogów teoryi pogardę. Tryumfując jednak nad ciemnotą grubych praktyków, w ostatnich czasach nauka nasza uległa napadom z innej zupełnie strony — mówię tu o napadach romantyków-socyalistów, którzy istniejący rzeczy porządek chcą zastąpić innym, zupełnie nowym własnego pomysłu ustrojem socyalnym. Liczba i gwałtowność tych ostatnich nieprzyjaciół nauki wzrasta codziennie; doszło nawet do tego, że w krajach gdzie najwięcej była ona uprawianą, od zwolenników jej wymaga się tyle męztwa, ile od lekarzy pośród zaciekłej tłuszczy w czasach niszczącej zarazy. Już nikt dzisiaj nie wątpi, o jakim przedmiocie jest mowa, kiedy powiadają: ta nauka bez czucia i serca — *cette science sans entrailles*. Ekonomia polityczna zostaje teraz pod sądem za wszystkie nieszczęścia nurtujące dzisiejszą społeczność. — Pomówmy o tem słów kilka.

Główny zarzut czyniony nauce stanowi to, że straciwszy z widoku cel swój istotny — dobrobyt ogólny, lekce waży sobie los ogromnej większości — klasy robotników, a jeźli niekiedy i zwraca uwagę na ich niedolę, to żadnych zaradczych nie przedstawia środków, albo też co najwięcej ofiaruje chwilowo tylko uśmierzające i bezskuteczne lekarstwa. Ale przeczytajmy lepiej sam akt oskarżenia, jak go złożyli dwaj najwymowniejsi przeciwnicy.

W świecie ekonomii politycznej mówi Buret w znanem swem dziele, nie władzy rozumnej powierzono podział owoców produkcyi między licznemi jej działaczami; zachceniom ślepej siły pozostawiono wynagrodzenie pracy za jej usługi. Ślepa siła wydzielająca pracownikom dolę w produktach pracy, to konkurencya, najwyższa zasada, z której ekonomia polityczna utworzyła jakieś *fatum* dla narodów.

Silniej jeszcze wyraża się Lamartine w swojem dziele *du droit au travail*. Podług niego, ekonomia polityczna obchodzi się z ludźmi, jak z martwemi liczbami; mówi ona przez cyfry z obawy, ażeby nie wkradała się do jej systematu jakaś myśl lub uczucie; robi z klasy producentów rodzaj jakiejsiś beznamiętnej arytmetyki i nieczułego mechanizmu gdzie robotnicy są kółkami, gdzie wszystko rozstrzyga zysk lub strata w kolumnie liczbowej, bez uwagi na to, że te liczby, to są ludzie, że te kółka, to istoty rozumne, że te cyfry, to życie, moralność, pot, ciało, dusza milionów do nas podobnych istot, stworzonych na obraz i podobieństwo Boga, dla jednego z nami losu. Ta nauka, która dotąd pisała, uczyła i rządziła, zabrania jałmużnę, obwinia ubóstwo nic nie dawszy ubogim, gani szpitale, bluźni przeciwko domom przytułku, nędzę zewnątrz prawa stawia, przeklina zbytek ludności, zabrania małżeństwa, radzi niepłodność, domy podrzutków zamyka i wszystko bez litości pozostawiając konkurencyi, tej opatrzności egoizmu, mówi do proletaryuszów: „pracujcie." — Ale my niemamy roboty. — „A więc umierajcie." Kiedy nic nie produkujecie, nie macie prawa do życia; społeczesność to ściśle prowadzony rachunek.

Pominiemy milczeniem wszystko, co w przytoczonych dopiero zdaniach jest kłamstwem, fałszem i powikłaniem, nie zwrócimy także uwagi na nadużycie daru wymowy. Zatrzymamy się tylko nad główną myślą. Jest ona widoczną: opłakany stan klasy pracującej w niektórych państwach zachodniej Europy, jest wynikiem zasady nieograniczonej emulacyi, wolnego przemysłu i pracy. Zasada ta wynaleziona, uświęcona i w życie praktyczne wprowadzona przez Ekonomię polityczną. Na niej przeto ciąży cała siła straszliwa odpowiedzialność za niedolę cierpiącej ludzkości.

Zasada wolnego przemysłu, wedle której każdy w użyciu swych sił produkcyjnych i w ogólności w gospodarczej swojej działalności sam jest sobie pozostawiony — zasada ta rzeczywiście jest dziełem politycznej ekonomii. Była ona, można powiedzieć, pierwszym promieniem nowego światła, jakie rozlała nauka. Po upadku rzymskiego cesarstwa i po burzach spowodowanych wędrówką narodów — budowla społecznego i ekonomicznego życia w starej Europie, wzniosła się znowu na wiecznem podścielisku uorganizowanych społeczeństw — na rolnictwie. Szczególny charakter cechujący to życie, uwydatnił się najbardziej przez sposób, w jaki podzieloną została ziemska posiadłość. Podział ten nastąpił nie w skutek wolnej działalności osób prywatnych, ani też nie był po większej części owocem pracy — ale dziełem miecza. Przy takim sposobie nabywania znakomity udział ziemi dostał się w ręce zdobywców, ich wazali i oficialistów, tymczasem kiedy masa ludności bezpośrednio albotéż wypływem naturalnego związku przyczyn i skutków w zależnem pozostała stanowisku. Z ubiegiem czasu upotężniona władza duchowna otrzymała także znaczną część z pierwotnych posiadłości panujących i w nowo zawojowanych ziemiach. Z tego stosunku władców, szlachty i duchowieństwa do ogromnej masy pracowniczej ludności powstał węzeł interesów, praw i obowiązków, które zawarły gospodarczą działalność narodu w pewne raz ustanowione formy.

Z stopniowym rozwojem, z postępem handlu i rękodzielniczego przemysłu, w dzielnicach książąt, na ziemiach szlachty i duchowieństwa, oddzieliła się nowa gałęź społecznego życia — obywatelstwo. Zwolna pośród wewnętrznej i zewnętrznej walki, pod

wpływem ciągle rozwijającego się przemysłu, w miastach powstały cechy, sztuczna organizacya działalności rzemieślniczej i handlowej, która obowiązaną była każdemu członkowi towarzystwa zabezpieczyć środki bytowania, jego prawa i cześć, atoli jednocześnie dla każdego majstra, każdego cechu i każdego miasta oznaczyła pewien zakres działania.

(Dalszy ciąg nastąpi.)

Krosno. R. 1420 i 1562.

Zatwierdzenie prawa Jagiełłowego względem sadzenia się Mieszczan w sprawach o zbrodnie i przestępstwa w ogóle. tudzież o rany i śmierć Szlachcicowi zadane.

Sigismvndvs Avgvstvs Dei gr(ati)a Rex Poloniae magnus Dux Lituaniae :Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae etc. Dominus et haeres | Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest uniuersis et singulis praesentibus et futuris harum | noticiam habituris. Exhibitas esse coram nobis per certos Consiliarios nostros literas pargameneas, sub titulo et sigillo Ser(enissi)mi olim domini Wladislai Regis Antecessoris nostri desyderatissimi, integras, omniq(ue) suspitionis nota carentes, | continentes in se praerogatiuas de Judicandis Ciuibus **Crosnen**(sibus) concessas tenoris infrascripti. Supplicatumq(ue) nobis fuisse, ut easdem literas authoritate nostra Regia approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quarum quidem | verba haec sequuntur.

Wladislavs Dei gratia Rex Poloniae Lutuaniaq(ue) Princeps supremus et haeres Russiae etc. Significamus tenore praesentium quibus expedit uniuersis. Quod ex quo ad hoc diuine M(ajesta)tis clementia nobis | Regni commisit gubernacula et diadematis nos honore insigniuit, et cum omnium specialiter sub nostri regiminis cura consistencium profectibus tentamur intendere, et maxime quorum ministeriis facta, et negocia n(ost)ra diriguntur, fatemur | nos obligari. Proinde attendentes, quomodo Jncolae et Jnhabitatores Ciuitatis nostrae **Crosno**, a nonnullis Nobilibus et terrigenis emulis eorum, nunc Judiciorum strepitibus, nunc uiolenciis et nunc calumniis, contra Jura et libertates ip(s)oru(m) | multa et uaria patrantur detrimenta. Volentes autem vt Ciues praedictae Ciuitatis sub nostrae protectionis positi praesidiis ab oppraessionibus huiusmodi et calumniis eruantur, et per nostra opitulamina debita libertate letentur, hanc | ipsis specialem gratiam concedimus praesentibus et largimur, ut pro causis omnibus et singulis tam magnis, quam paruis aduersus quaslibet personas coram ipsorum Judicio prout Juris Maidemburgen(sis) Theutonici firmitas requirit. | et non coram aliis respondere sint asstricti. Exceptis duntaxat duobus articulis, iam dudum per laudum et constitutionem proclamatis. Primo• uidelicet, ut pro vulneribus omnium vel cuiusq(ue) Nobilium in Ciuitate praedicta | illatis. Et secundo pro homicidio etiam nobilium perpetratores, coram nobis et nostro Judicio tenebuntur respondere. Vobis igitur omnibus et singulis Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Judicibus, Subiudicibus Camerariis, Subcame|rariis, et caeteris omnibus Regni n(ost)ri officialibus et Subditis fidelibus nostris praesentibus requirendis firmis n(ost)ris Regalibus damus in mandatis quatenus praefatae Ciuitatis Ciues, Jncolas et ministros circa hanc ipsis datam et concessam gra(ti)am inuiolabilite(r) debeatis conseruare harum quibus sigillum n(ost)rum est appositum testimonio literarum. Datum in **Proszowice** Feria quinta infra octauas sancti Bartholomei Apostoli Anno Domini **Milles(imo) | quadringentesimo vigesimo.** Relatio venerabilis domini Joannis Decani Cracouien(sis) et Regni Poloniae Vicecancellarii.

Quas quidem superius recensitas literas nos authoritate nostra Regia in omnibus conditionibus, clau|sulis et articulis approbandas, ratificandas et confirmandas duximus, approbamusq(ue), ratificamus et confirmamus. Decernen(tes) eas robur debitae et perpetuae firmitatis obtinere debere. Jn cuius rei fidem sigillum nostrum prae|sentibus est appensum. Datum in Conuentu Generali **Petricouien**(si) feria Quinta Vigilia Natiuitatis Domini. Anno Domini **Millesimo Quingentesimo, Sexagesimo, Secundo.** Regni uero nostri anno trigesimo tertio |

Zygmunt August z Bożej łaski Król Polski, Wielki Książę Litwy, Rusi, Prus, Mazowsza, Żmójdzi, i t. d. Pan dziedziczny. Oznajmujemy niniejszym listem Naszym wszem w ogóle i każdemu w szczególności, w obec i na przyszłość będącym, do których wiadomości to dójdzie: Jako niektórzy z Rad Naszych złożyli przed Nami całkowite i bynajmniej niepodejźrzane pismo na pergaminie, pod imieniem i pieczęcią Najjaśniejszego niegdy Władysława Króla a Poprzednika Naszego Najmilejszego, zawierające w sobie przywilej o sądzeniu się Mieszczan ***Krośnieńskich*** *niżwyrażonej osnowy wydany, upraszając Nas w uniżoności, abyśmy je powagą Naszą królewską uznać, potwierdzić i umocnić raczyli. Słowa zaś pisma tego są następujące:*

Władysław *z Bożej łaski Król Polski, Zwierzchniczy Książę na Litwie a Dziedzic Rusi i t. d. Oznajmiamy osnową niniejszego wszym komu się to przyda: Jż odkąd łaska Majestatu Boskiego rządy tego powierzywszy Nam królestwa, koroną dostojeństwa nas przyozdobiła, i gdy o pożytek wszystkich pod pieczą berła Naszego zwłaszcza zostających staranie mieć jest Naszem usiłowaniem, toć przedewszystkiem względem tych obowiązanymi się mienimy, których usługi na czynów i spraw Naszych wpłynęły kierunek. Zważając przeto, iż niektórzy z Szlachty i Ziemian Mieszkańcom miasta Naszego* ***Krosna*** *przez zawiść wbrew prawom i swobodom ich, to zgiełkiem w sądach, to gwałty i potwarzami mnogie i wielorakie zrządzają straty, a przytem pragnąc, aby zostający pod ochroną i opieką Naszą Mieszczanie przerzeczonego miasta podobnych ucisków i potwarzy nadal nie doznawali i przy pomocy Naszej przynależną cieszyli się wolnością; tę im szczególną niniejszem nadajemy i udzielamy łaskę: iż we wszystkich ogółem i w szczególności sprawach, tak wielkich jak małych przeciw wszelakim osobom przed własnym sądem, jako prawo magdeburско-niemieckie tego wymaga, a nie przed innemi odpowiadać mają, z wyjątkiem atoli dwóch poprzednio już uchwałą i ustawą ogłoszonych rozdziałów, a to popierwsze, iż o rany komukolwiek z Szlachty w rzeczonem mieście zadane, a powtóre o zabójstwo na Szlachcicu popełnione, sprawcy przed Nami i Sądem Naszym sprawiać się będą winni. Wam przeto wszystkim w ogóle i szczególności Wojewodom, Kasztelanom, Starostom, Sędziom, Podsędkom, Komornikom i Podkomorzym, tudzież wszystkim innym Królestwa Naszego Urzędnikom i Poddanym Nam wiernym, niniejszem rozporządzeniem Naszem królewskiem, o którem każdy dowiedzieć się ma, nieodwołalnie rozkazujemy: abyście Miasta przerzeczonego Mieszczan, Mieszkańców i Radę przy tej im danej i udzielonej łasce nienaruszenie zachowali. Na świadectwo czego pieczęć Naszą u niniejszego wyciśniona. Dano w* ***Proszowicach*** *we czwartek tygodniówkowy świętego Bartłomieja Rozesłańca lata Bożego* ***Tysiąc Czterysta Dwudziestego.*** *Referat Wielebnego Księdza Jana, Dziekana krakowskiego i Kanclerza korony polskiej.*

Który-to wyżej przytoczony list we wszystkich zastrogach, określeniach i rozdziałach powagą naszą królewską uznać, stwierdzić i umocnić postanowiliśmy, jakoż uznajemy, potwierdzamy i umacniamy, rozporządzając, aby przynależną i stateczną moc miał. Dla wiarygodności czego pieczęć Naszą u niniejszego zawieszona. Dano na sejmie walnym ***piotrkowskim*** *dnia czwartkowego w przedświątek Bożego Narodzenia, lata Pańskiego* ***Tysiąc Pięćset sześćdziesiątego Drugiego,*** *królestwa zaś Naszego w trzydziestem trzeciem lecie.*

Pod tą osnową z prawej strony dopisek tejże ręki:

R(e)l(ati)o Magnifici Joannis de Ocziessino Regni Poloniae Cancellarij | Cracouiensis g(e)n(er)alis Oswiec(imensis) Zatorien(sis) Sambor(iensis) Olstin(ensis)q(ue) Cap(i)t(ane)i

Referat Wielmożnego Jana z Ociesna Kanclerza Koronnego a krakowskiego Generała, oświęcimskiego, zatorskiego, samborskiego i olsztyńskiego Starosty.

Z lewej strony podpis:

Joannes Ocieski R(egni) P(oloniae) Canc(ellarius) s(ub)s(cri)p(si)t

Jan Ocieski, Kanclerz Koronny ręką swą.

Napisy na odwrotnej stronie:

I.

Jako za dworem J. K. Mci Miasto odpowiadać powinno a nie gdzieindziej

II.

A(nno) D(omini) 1565 | coram Reuisoribus exhibita et lecta p(er) eosd(em).

Roku Pańskiego 1565 przed Rewizorami okazane i przez nich czytane.

Według pierwotu w Krośnie dochowanego, z którego niniejszy odpis w r. 1845 zdziałany a w roku bieżącym porównany, miejsce uszkodzone a tu gotyką oddane według dokumentu z r. 1754 uzupełniłem.

We Lwowie 15go września 1853. W. F.

Sprostowanie. W ruskim napisie przy dokumencie o Uniowie zamieszczonym w poprzedniczym Nrze Dodatku, wpisz po „roku 1592 to co następuje: „Priwileju Korolia Zikhmo(n)ta pe(r)szoho roku 1542."

Główny Redaktor **M. Szreniawa Sartyni.** Z c. k. galic. Drukarni rządowej.